

В. І. Ляшенко,

доктор економічних наук, професор,
ORCID 0000-0001-6302-0605,
e-mail: slaval.aenu@gmail.com,

І. П. Петрова,

кандидат економічних наук,
ORCID 0000-0002-0515-5349,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СТРАТЕГІЧНІ ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України актуалізується завдання переходу до сталого розвитку старопромислових регіонів. Збалансований розвиток старопромислових регіонів має бути орієнтований на забезпечення умов, які дозволять регіону мати необхідні ресурси для забезпечення гідних умов життя населення та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Концепція сталого розвитку широке розповсюдження набула після виходу доповіді «Наше майбутнє» (1987 р.), який підготувала комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку. Висновки цього доповіді склали концептуальну основу рішень, прийнятих в рамках конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в 1992 р., де були визначені глобальні проблеми сталого розвитку, прийнятий та схвалений програмний документ «Порядок денний на XXI століття» [1]. У вересні 2015 р. в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації цілей сталого розвитку [2].

Отже, стратегічним напрямом розвитку є реалізація активної ролі регіону як суб'єкта сталого розвитку. Оцінка сталого розвитку старопромислових регіонів необхідна для визначення внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволить виробити інституціональні заходи запобігання їх негативного впливу.

Метою статті є ідентифікація стану сталого розвитку старопромислових регіонів України (Слобожанський, Придніпровський, Донецький економічні райони) з використанням методики визна-

чення критеріїв та кількісної оцінки процесів та стадій їх індустріальної, постіндустріальної та неіндустріальної модернізації.

У ході дослідження буде застосовано методичний інструментарій оцінки рівня та умов індустріальної, постіндустріальної та неіндустріальної модернізації економіки на основі врахування кількісних параметрів екологічної, економічної та соціальної складових сталого розвитку.

Багаторічні дослідження вчених Інституту економіки промисловості НАН України дозволили систематизувати значну наукову інформацію з питань модернізації, виокремити чотири сучасні моделі індустріалізації та вивчити їх взаємодію між собою [3-8] (рис. 1).

1. *Традиційна індустріалізація.* Характеризується значною питомою вагою добувних галузей промисловості, важкого та низькотехнологічного машинобудування, в яких використовуються переважно технології III та IV укладів. Індустріальні суб'єкти з метою збереження конкурентоспроможності намагаються модернізувати свої підприємства до ринкових викликів сучасності.

2. *Некроіндустріалізація.* Це стан галузей промисловості з технологіями III та IV укладів, які переживають, умовно кажучи, процеси деіндустріалізації першого типу – скорочення виробничих потужностей унаслідок їх фізичного спрацювання та відсутності ринкового попиту на продукцію.

3. *Постіндустріалізація.* Перехід переважно до технологій V укладу, який супроводжується, умовно кажучи, процесами деіндустріалізації другого типу – виведенням за межі країни низькотехнологічних галузей (offshoring), введенням сучасних високотехнологічних виробничих потужностей, орієнтованих на випуск продукції з високою часткою доданої вартості, інформатизацією суспільства, розвитком сфери сучасних наукомістких послуг.

4. *Нова індустріалізація (неоіндустріалізація).* Перехід до технологій VI укладу – випуск продукції з високою доданою вартістю, який характеризується індивідуалізацією, наномініатюризацією, біотехнологізацією, когнітивізацією та розвитком 3D-друку завдяки реіндустріалізації (reshoring),

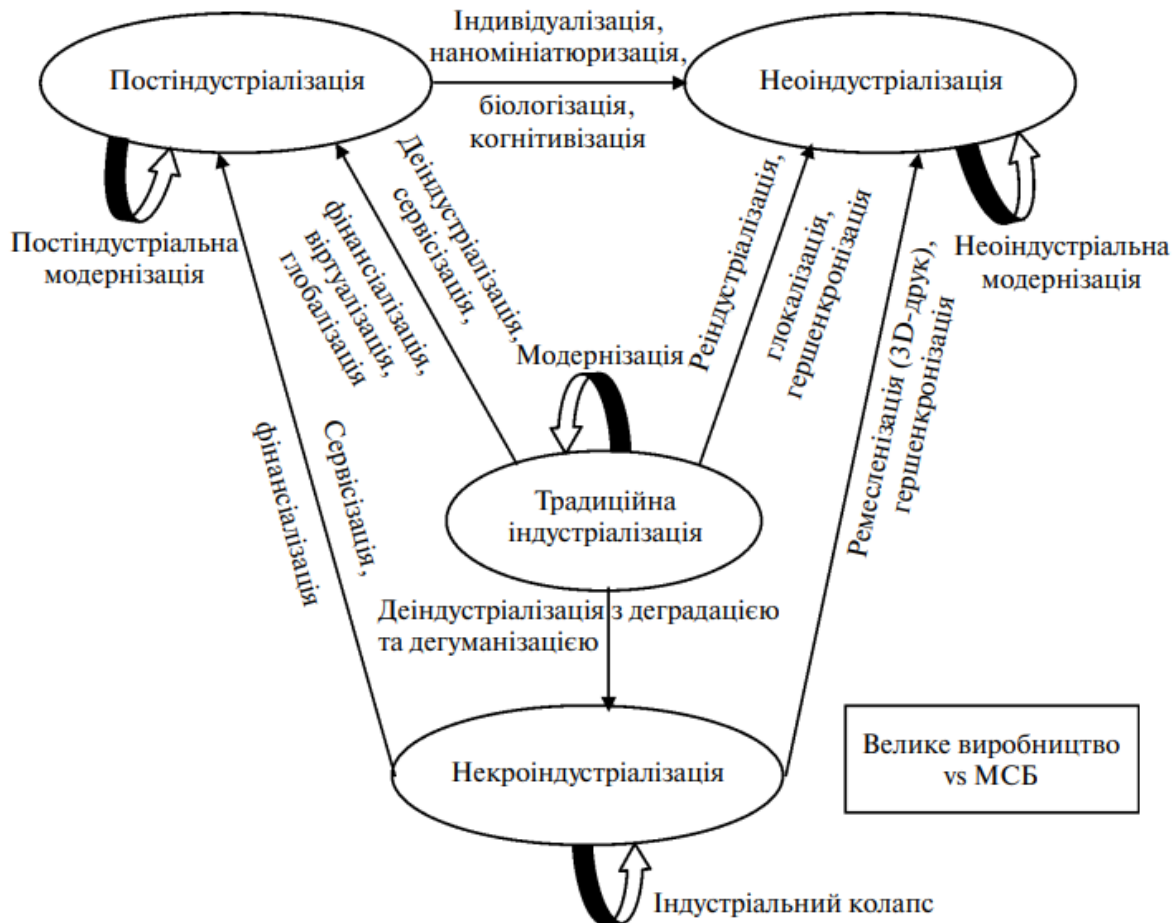

Рис. 1. Взаємодія сучасних моделей індустріального розвитку [3]

тобто збільшенням у національній економіці кількості робочих місць на базі цих технологій, переважно в малому та середньому бізнесі [3; 6].

Багато науковців у своїх дослідженнях намагались обґрунтувати для кожної із запропонованих ними стадій модернізації основні індикатори, за допомогою яких можна здійснити оцінювання процесів їх розвитку. Переважно пропонуються індикатори якісного оцінювання стадій модернізації, які формуються на базі загальних умов розвитку, аналізу одного-двох домінуючих економічних факторів, власних суджень про внутрішню сутність модернізації. Результат виражається в категоріях «добре – погано», «допустимо – недопустимо», «прийнятно – неприйнятно» тощо. Недоліком такого оцінювання є певний рівень суб'єктивності, який позначається на аргументованості результатів. Окремі дослідники доповнюють його кількісними параметрами, що перетворює даний тип оцінювання на змішаний. У цілому системних робіт з кількісного оцінювання модернізаційних процесів у нашій країні та її регіонах майже немає. Для цього слід сконцентрувати увагу на обґрунтуванні сучасних стадій модернізації, визначенні основних оціночних індикаторів і проведенні на їх основі пілотного кількісного оцінювання стадій модернізації промислово розвинутих територій України [6].

Наприклад, дослідники з Китаю [9] розробили та апробували на країнах світу методику кількісного оцінювання обґрунтованих ними стадій модернізації та їх сукупного стану. Результатами стали індекси первинної, вторинної та інтегрованої модернізації.

Індекс первинної модернізації – найбільш ефективний при відображенні рівня модернізації у країнах, що розвиваються. Під час його розрахунку як еталонні значення використовувалися показники, які відображали їх середній рівень у 19 розвинутих промислових країнах 1960-х років. З часом він може втратити свою актуальність, якщо переважна більшість країн, що розвиваються, завершать первинну модернізацію.

Індекс вторинної модернізації відображає рівень інновацій у знаннях, обсяги їх передання та використання. Він характеризує ступінь розвитку інформатизації, екологізації та урбанізації, поширення вищої освіти та поліпшення якості життя. Даний індекс краще відображає фактичні рівні розвинутих країн.

Індекс інтегрованої модернізації одночасно відображає відносні рівні первинної та вторинної модернізації і є інтегральним показником їх скоординованого розвитку. Головна ідея цієї методики полягає в тому, що кожна із стадій модернізації має

відповідні кількісні показники зайнятості та доданої вартості в секторах економіки [6]. Так, первинна (або індустріальна) модернізація характеризується невинним зниженням питомої ваги праці та доданої вартості, створеної в сільському господарстві, вторинна (або постіндустріальна) модернізація – відповідними тенденціями показників матеріальної сфери, до якої входять сільське господарство та промисловість.

Вченими Інституту економіки промисловості НАН України [3-8] за основу взято підхід, закладений у зазначеній методиці, який адаптовано до українських умов. Упродовж цього процесу ми стикнулися з недосконалістю системи збирання та опрацювання статистичної інформації, іншими перешкодами та необхідністю вдосконалити систему індикаторів оцінювання запропонованих стадій модернізації. Отже, для нівелювання впливу даних проблем здійснено такі кроки [6]:

а) внаслідок того, що вітчизняна система не веде статистичного обліку деяких необхідних показників, а також входження окремих показників до кола конфіденційної інформації, прийнято рішення відмовитися від них або замінити на інші;

б) розширено віковий діапазон окремих індикаторів;

в) систему оціночних індикаторів осучаснено і доповнено новими індикаторами.

Удосконалення системи оціночних індикаторів ґрунтувалося на твердженні авторів методики, що для достовірності оцінювання стадій модернізації кількість урахуваних показників повинна бути не меншою від 60% запропонованої в методиці їх кількості. У результаті після врахування всіх зовнішніх обмежень і необхідних змін було сформовано нову базу індикаторів (табл. 1).

Таблиця 1

Оціночні індикатори пост- та неоіндустріальної модернізації промислових міст базової та вдосконаленої методики [3; 6]

Модернізація	Групи індикаторів	Інтерпретація індикатора	
		базисна методика	скоректовані з урахуванням об'єктивних обмежень
1	2	3	4
Постіндустріальна модернізація	Інновації в знаннях	співвідношення витрат на НДДКР і ВВП	співвідношення витрат на НДДКР і ВВП
		чисельність вчених і інженерів, повністю зайнятих у НДДКР, на 10000 населення	чисельність працівників наукових організацій на 10000 населення
		чисельність жителів, які подають заявки на патенти, на 1 млн чол.	чисельність авторів раціоналізаторських пропозицій на 1 млн чол.
	Передача знань	частка тих, хто навчається в середніх навчальних закладах серед населення відповідного віку (12-17 років)	частка тих, хто навчається в середніх навчальних закладах серед населення відповідного віку (6-17 років)
		частка студентів, які отримують вищу освіту, серед населення студентського віку (20-24 років)	частка студентів, які отримують вищу освіту, серед населення студентського віку (18-25 років)
		кількість телевізорів на 1000 осіб	показник не використовувався
		чисельність користувачів мережі Інтернет на 100 жителів	показник не використовувався
		показника не було	питома вага тих, хто підвищив кваліфікацію та отримав нову професію
		Якість життя	частка міського населення у всьому населенні
	Якість економіки	чисельність лікарів на 1000 жителів	чисельність лікарів на 1000 жителів
		смертність дітей у віці до 1 року на 1000 народжених	смертність дітей у віці до 1 року на 1000 народжених
		очікувана тривалість життя при народженні	очікувана тривалість життя при народженні
		кілограм нафтового еквівалента на людину	показник не використовувався
		ВВП (ВРП) на душу населення в дол. США	ВВП (ВРП) на душу населення в дол. США*
		ВВП (ВРП) на душу населення в умовах ППС в міжнародних доларах	ВВП (ВРП) на душу населення в умовах ППС в міжнародних доларах*

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
		частка доданої вартості, створеної у сільському господарстві та індустрії	частка доданої вартості, створеної у сільському господарстві та індустрії
		частка осіб, зайнятих у сільському господарстві та промисловості	частка осіб, зайнятих у сільському господарстві та промисловості
		показника не було	питома вага утилізованих відходів
Неоіндустріальна модернізація	Економіко-екологічні індикатори	ВВП (ВРП) на душу населення в дол. США	ВВП (ВРП) на душу населення в дол. США
		ВВП (ВРП) на душу населення в умовах ППС в міжнародних доларах	ВВП (ВРП) на душу населення в умовах ППС в міжнародних доларах
		співвідношення доданої вартості в сфері послуг і ВВП	співвідношення доданої вартості в сфері послуг і ВВП
		співвідношення зайнятих у сфері послуг і загальної зайнятості	співвідношення зайнятих у сфері послуг і загальної зайнятості
		показника не було	питома вага утилізованих відходів
	Соціальні індикатори	частка міського населення від всього населення	частка міського населення від всього населення
		чисельність лікарів на 1000 жителів	чисельність лікарів на 1000 жителів
		очікувана тривалість життя при народженні	очікувана тривалість життя при народженні
		ефективність енергетичної сфери: ВВП на душу населення / споживання енергії на душу населення	показник не використовувався
	Індикатори знань	співвідношення витрат на НДДКР і ВВП	співвідношення витрат на НДДКР і ВВП
		чисельність жителів, які подають заявки на патенти, на 1 млн чол.	чисельність авторів раціоналізаторських пропозицій на 1 млн чол.
		частка студентів, які отримують вищу освіту, серед населення студентського віку (20-24 років)	частка студентів, які отримують вищу освіту, серед населення студентського віку (18-25 років)
		чисельність користувачів мережі Інтернет на 100 жителів	показник не використовувався
		показника не було	питома вага тих, хто підвищив кваліфікацію та отримав нову професію

Недосконалість вітчизняної статистичної бази в окремих випадках не дозволила здійснити рівнозначну заміну індикаторів базової методики. Так, показники «чисельність працівників наукових організацій» та «чисельність авторів раціоналізаторських пропозицій» охоплюють не всі категорії тих, хто формує відповідні показники базової методики «чисельність учених та інженерів, повністю зайнятих у НДДКР» і «чисельність жителів, які подають заявки на патенти».

Застосувавши вказані оціночні індикатори [3-8], провели ряд розрахунків, щоб визначити кількісні параметри стадій модернізації старопромислових регіонів.

Всі індикатори було поділено на стимулятори та дестимулятори. Фактичне значення кожного індикатора порівнювалося з еталонним значенням залежно від типу індикатора; відношення реального та еталонного значень множилося на 100. З метою спрощення розрахунків для отриманих оціночних індикаторів встановлено їх максимальне значення, яке не перевищувало 100. Якщо розраховане значення перевищувало 100, то це означало, що за да-

ним індикатором модернізацію здійснено повністю. Інтегральний індекс відповідної стадії модернізації та індекси груп індикаторів визначалися шляхом розрахунку середнього геометричного.

Слід наголосити щодо обмеженості статистичних даних Донецької та Луганської областей, адже частина статистичної інформації не враховує дані з непідконтрольної території. Це стосується показників, які розраховуються на душу населення – в чисельнику наводиться кількість населення без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, а в знаменнику дані з урахуванням інформації щодо всього населення територій станом на 2013 р., що штучно занижує ці показники й не дає об'єктивно оцінити поточний стан модернізації. Для цього буде проаналізовано дані з урахуванням статистичних даних [10-18] та дані за експертною оцінкою за 2019 р.

Індустріальна та постіндустріальна стадії модернізації складаються з таких фаз еволюції: початок, розвиток, розквіт і перехід до наступної стадії модернізації. Використаний інструментарій визначення фази, в якій знаходиться стадія модернізації,

передбачає вживання лише частини індикаторів відповідної стадії. Результатом оцінки виступають підсумкові індекси та інтегральні значення фаз кожної стадії модернізації (табл. 2).

Для індустріальної та постіндустріальної стадій було розраховано фази модернізації. Для оцінювання фаз використано індикатори відповідної стадії модернізації. Для індустріальної – це відношення створеної в сільському господарстві доданої вартості до ВВП і зайнятості в сільському господарстві до загальної зайнятості; відношення створеної в сільському господарстві доданої вартості до доданої вартості, створеної у промисловості, а також зайня-

тості в сільському господарстві до зайнятості у промисловості; для постіндустріальної – питома вага доданої вартості та зайнятості в матеріальному виробництві (з урахуванням сільськогосподарського та індустріального секторів); для неоіндустріальної – частка доданої вартості в галузях промисловості високої і середньовисокої наукоємності в ВВП (ВРП), частка зайнятих у галузях промисловості високої і середньовисокої наукоємності в загальній чисельності зайнятих, частка доданої вартості в сфері прогресивних і креативних послуг в ВВП (ВРП); частка зайнятих у сфері прогресивних і креативних послуг в загальній чисельності зайнятих [3-8].

Таблиця 2

Критерії технологічного розвитку сучасних суспільств [3]

Критерії	Традиційне (аграрне)	Індустріальне				Постіндустріальне				Неоіндустріальне				
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
Фаза	4*													
Частка агросфери в доданій вартості ВВП	>50%	> 30% <50%	> 15% <30%	> 5% <15%	< 5%									
Частка зайнятих агросфери в загальній зайнятості	>80%	<80% >50%	> 30% <50%	> 10% <30%	<10%									
Частка доданої вартості в матеріальній сфері						> 40% <50%	> 30% <40%	> 20% <30%	< 20%					
Частка зайнятих у матеріальній сфері						> 40% <50%	> 30% <40%	> 20% <30%	<20%					
Частка доданої вартості в галузях промисловості високої і середньовисокої наукоємності в ВВП (ВРП)											≤20%	>20%, ≤30%	>30%, ≤40%	>40%
Частка зайнятих в галузях промисловості високої і середньовисокої наукоємності в загальній чисельності зайнятих											≤20%	>20%, ≤30%	>30%, ≤40%	>40%
Частка доданої вартості в сфері прогресивних і креативних послуг в ВВП (ВРП)											≤20%	>20%, ≤30%	>30%, ≤40%	>40%
Частка зайнятих у сфері прогресивних і креативних послуг в загальній чисельності зайнятих											≤20%	>20%, ≤30%	>30%, ≤40%	>40%

* Фази розвитку: 1 – підготовча; 2 – початкова; 3 – розвитку; 4 – розквіту.

Оцінка індустріальної модернізації старопромислових регіонів на засадах сталого розвитку

З десяти індикаторів свого стандартного значення, яке відповідає завершенню етапу індустріальної модернізації, у старопромислових регіонах досягли всі.

Розрахунок індексів груп індикаторів індустріальної модернізації показав, що Донецька область

посідає друге місце після Дніпропетровської (табл. 3).

Луганська область суттєво відставала за економічними індикаторами. У 2010 р. у Донецькій та Луганській областях було досягнуто рівня 1960-х років 19 найбільш розвинених країн світу за обраними соціальними індикаторами та індикаторами знань.

Таблиця 3

Індекси груп індикаторів індустріальної модернізації¹

Регіони	Економіко-екологічні індикатори				Соціальні індикатори				Індикатори знання			
	2005	2008	2010	2019	2005	2008	2010	2019	2005	2008	2010	2019
Дніпропетровська	78	95	98	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Донецька	78	91	94	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Запорізька	77	89	92	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Кіровоградська	71	78	81	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Луганська	73	82	85	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Полтавська	75	85	92	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Сумська	73	83	86	100	99	99	100	100	100	100	100	100
Харківська	81	90	92	100	99	100	100	100	100	100	100	100

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Основним чинником, який стримує індустріальну модернізацію, є рівень валового регіонального продукту на душу населення. Однак, якщо врахувати фактор «тіньової економіки», то в Донецькій та Луганській областях цей індикатор перевищує його еталонне значення.

Слід звернути увагу на те, що за групою економічних індикаторів Донецька область у 2010 р. не набагато обійшла найближчих переслідувачів: Запо-

різьку, Полтавську та Харківську області. І якщо велику різницю із Запорізькою областю можна пояснити практично ідентичною індустріальною спеціалізацією, то відповідна розбіжність в індексі цієї економічної групи з Полтавською та Харківською областями підтверджує важливість орієнтації на обробні, а не сировинні (добувні) галузі промисловості. Це твердження наочно підтверджується підсумковим індексом індустріальної модернізації цих галузей, різниця між якими ще менша (табл. 4).

Таблиця 4

Індекс індустріальної модернізації регіонів України

Регіон	2005	2008	2010	2019
Дніпропетровська	91	97	99	100
Донецька	91	96	98	100
Запорізька	91	95	97	100
Кіровоградська	88	91	92	100
Луганська	89	92	94	100
Полтавська	90	94	97	100
Сумська	89	93	95	100
Харківська	92	96	97	100

Індекс індустріальної модернізації не нижчий, ніж загалом по Україні, має лише шість областей, у тому числі й Донецька область. Луганська область за весь період дослідження має інтегральні значення нижчі від середнього по Україні. Індекс індустріальної модернізації Донецької області за період дослідження демонструє стабільні темпи зростання, поступаючи лише за рівнем Дніпропетровської області. У Луганській області темпи зростання цього індексу мають середню динаміку.

Загалом у зазначених регіонах простежується стабільна позитивна динаміка розвитку стадії індустріальної модернізації. Зростання індексу за розрахунковому періоді у всіх районах здійснився за рахунок підвищення частки доданої вартості у сфері послуг у ВРП та збільшення рівня очікуваної тривалості життя, результати кількісної оцінки процесів

індустріальної модернізації засвідчать її завершення порівняно з еталонними значеннями 1960-х років 19 найбільш розвинених країн світу.

Для оцінки фазових значень даної стадії модернізації використовуються 2 економічні індикатори із загальної моделі (ставлення доданої вартості у сільському господарстві до ВРП; співвідношення зайнятості у сільському господарстві до загальної зайнятості) та 2 додаткові індикатори (відношення доданої вартості у сільському господарстві до доданої вартості у промисловій продукції співвідношення зайнятості у сільському господарстві до зайнятості у промисловості). У табл. 5 наведено результати оцінки фази індустріальної модернізації. Використовувани сигнальні індикатори мають показати, наскільки завершено перехід до індустріалізації.

Таблиця 5

Оцінка фаз індустріальної модернізації регіонів України

Регіони	2005	2008	2010	2019
Дніпропетровська	3,75 ¹	4	4	4
Донецька	4	4	4	4
Запорізька	3,25	3,75	3,5	4
Кіровоградська	2,25	2,5	2,5	4
Луганська	3,75	4	4	4
Полтавська	3	3	3	4
Сумська	2,75	3	3,25	4
Харківська	3,25	3,5	3,5	4

¹ Показники, що відповідають наступним фазам індустріальної модернізації:

1 – підготовча фаза; 2 – початкова фаза; 3 – фаза розвитку; 4 – фаза розквіту.

Протягом усього періоду дослідження Донецька та Луганська області, а також Донецький економічний район (табл. 6) перебувала у перехідному стані до другої стадії модернізації (постіндустріальну модернізацію).

Таблиця 6

Оцінка фаз індустріальної модернізації економічних районів України

Економічні райони	Фазова оцінка індустріальної модернізації			
	2005	2008	2010	2019
Донецький	4 ¹	4	4	4
Придніпровський	3,25	3,75	3,75	4
Слобожанський	3	3,25	3,25	4

¹ Показники, що відповідають наступним фазам індустріальної модернізації: 1 – підготовча фаза; 2 – початкова фаза; 3 – фаза розвитку; 4 – фаза розквіту.

Індустріальна розвиненість Донецького району накладає підвищені зобов'язання на нього, відводячи роль «локомотива» просування індустріальної модернізації в інших економічних районах. Це дає свої переваги Донецькому району. По-перше, це необхідність проведення обов'язкової диверсифікації промислового виробництва, що зумовить зниження частки доданої вартості у добувній промисловості у

ВРП. У найближчій перспективі диверсифікація виробництва призведе до збільшення кількості робочих місць та покращення інноваційного потенціалу району, що у свою чергу сприятиме підвищенню рівнів заробітної плати та кваліфікації працівників, а також розвитку сільського господарства. У найближчій перспективі ці зміни сприятимуть поліпшенню всіх складових конкурентоспроможності територій. По-друге, дозволити ефективніше проводити постіндустріальну модернізацію та вирватися із застою.

Оцінка постіндустріальної модернізації старопромишлових регіонів України на засадах сталого розвитку

Оцінка ступеня відповідності фактичних показників їхнім еталонним значенням показала, що на Донеччині постіндустріальна модернізація повністю здійснена лише за показником кількості лікарів на душу населення (медичні послуги). Згасаюча динаміка простежується у групі індикаторів «Передача знань» за рахунок зниження питомої ваги осіб із середньою та вищою освітою у відповідній віковій групі населення (табл. 7). Ці процеси пов'язані з природними демографічними хвилями та воєнним конфліктом на Донбасі. Також, вони зумовлені зниженням матеріальних можливостей у тих, хто потенційно може навчатися, та зростанням розчарування якістю функціонуючої системи освіти у суспільстві.

Таблиця 7

Індекси груп індикаторів постіндустріальної модернізації¹

Регіони	Інновації в знаннях								Передача знань							
	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ²	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ³
Дніпропетровська	34	29	30	84	74	74	70	70	35	72	67	51	49	49	49	49
Донецька	22	20	19	23	7	10	8	24	64	62	57	31	29	30	29	29
Запорізька	31	25	66	69	64	60	39	39	71	75	72	48	50	47	45	45
Кіровоградська	7	7	9	11	21	23	21	21	53	54	50	32	41	44	48	48
Луганська	12	13	14	16	7	7	7	20	65	66	62	26	24	24	24	24
Полтавська	10	11	12	22	30	20	18	18	15	68	63	38	40	40	40	40
Сумська	27	21	20	35	54	38	33	33	24	68	62	49	37	43	43	43
Харківська	83	77	83	100	100	100	100	100	75	76	76	65	66	60	60	60

Закінчення табл. 7

Регіони	Якість життя								Якість економіки							
	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ⁴	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ⁵
Дніпропетровська	83	83	84	67	67	67	68	68	43	47	47	38	40	44	45	45
Донецька	84	84	85	62	62	62	63	63	41	46	48	30	31	33	33	35
Запорізька	80	81	82	69	71	69	72	72	44	49	52	33	41	45	48	48
Кіровоградська	74	75	76	60	59	61	62	62	47	50	54	42	38	39	40	40
Луганська	83	83	85	63	63	64	64	64	40	43	44	31	35	33	36	37
Полтавська	76	77	79	68	70	72	70	70	42	45	47	47	49	39	39	39
Сумська	76	78	79	62	63	67	65	65	39	45	51	37	39	39	39	39
Харківська	82	83	84	75	77	78	77	77	60	70	69	35	39	40	41	

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Експертна оцінка.

³ Експертна оцінка.

⁴ Експертна оцінка.

⁵ Експертна оцінка.

Індикатори, що характеризують частку доданої вартості та праці в матеріальній сфері, найбільш яскраво відображають ухилення від аграрної та сировинної спеціалізації регіонального індустріального комплексу у бік економіки знань. Саме ці два показники зумовлюють низький індекс якості економіки Донецької та Луганської областей. Слід зазначити, що лише індекс якості життя в Запорізькій та Харківській областях однаковий і має найвище значення серед розглянутих регіонів. Однак це лідерство обумовлене високими показниками рівня урбанізації в областях.

Індекси інновацій у знаннях та передачі знань на Донеччині одні з найнижчих серед регіонів України. Головним фактором, що зумовив таке становище, є вкрай низький рівень інноваційної активності

мешканців області та поширеності мережі Інтернет у регіоні. Необхідно також звернути увагу на їх спадний тренд, що свідчить про тенденції згортання в галузі економіки знань.

У Луганській області індекси інновацій у знаннях та передачі знань також як і на Донеччині одні з найнижчих серед регіонів. Проте зниження всіх індикаторів демонструє й інші регіони. Найвищий рівень та максимальна кількість за індикатором інновації у знання спостерігається у Харківській області.

Донецький економічний район, що включає Донецьку та Луганську області, займає третє місце, поступаючись Слобожанському і Придніпровському економічним районам. Найвищий індекс постіндустріальної модернізації належить Харківській області (табл. 8).

Таблиця 8

Індекс постіндустріальної модернізації регіонів України¹

Регіони	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ²
Дніпропетровська	58	58	57	60	58	58	58	58
Донецька	53	53	52	36	32	34	33	38
Запорізька	57	58	58	54	58	56	56	56
Кіровоградська	45	47	47	36	40	42	43	43
Луганська	50	51	47	34	32	32	33	36
Полтавська	49	50	51	46	45	42	41	41
Сумська	54	53	53	50	44	46	43	43
Харківська	75	77	78	69	70	70	70	70

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Експертна оцінка.

Дуже цікава ситуація складається з постіндустріальною модернізацією. Більшість областей демонструють низькі темпи зростання індексу постіндустріальної модернізації, а в Дніпропетровській, Донецькій та Луганській областях за весь період дослідження цей індекс застиг на одному рівні, а 2010 р. навіть знизився. У Харківській області індекс постіндустріальної модернізації спочатку продемонстрував незначне зростання, а потім, у 2014 р., – різке зниження на 9 процентних пунктів.

Згортання у Донецькій та Луганській областях процесів постіндустріальної модернізації значно позначиться на індексі інтегрованої модернізації цієї галузі та пов'язаний з наслідками воєнного конфлікту на Донбасі.

Донецький економічний район за індексом постіндустріальної модернізації займає останнє місце (табл. 9). За весь період дослідження індекс постіндустріальної модернізації Донецького району зменшився 19 пунктів.

Індекс постіндустріальної модернізації економічних районів України¹

Економічні райони	Роки							
	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ²
Донецький	52	52	52	46	32	33	33	37
Придніпровський	55	56	55	50	52	52	52	52
Слобожанський	60	61	62	55	53	53	51	51

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Експертна оцінка.

Негативні тенденції Донецької та Луганської областей зумовлені по-перше, наслідками воєнних подій (відбулося фізичне руйнування частини матеріального капіталу регіонів; втрата сировинної бази паливно-енергетичного комплексу; відбулось різке скорочення промислового потенціалу обох областей та падіння обсягів промислового виробництва), а по-друге, структурою їхньої економіки, орієнтованої на галузі важкої індустрії, серед яких домінують

галузі, які забезпечують видобуток та первинну обробку ресурсів. Дані галузі характеризуються спадною віддачею виробництва та пріоритетність їх розвитку стримує галузі, що виробляють наукомістку продукцію, і тим самим не даючи в Донецькій та Луганській областях (також і їх сукупності) прискорити процеси завершення постіндустріальної модернізації. Розрахунки фаз постіндустріальної модернізації, де знаходяться області, свідчать, що вони застигли в підготовчій фазі (табл. 10).

Таблиця 10

Фаза постіндустріальної модернізації регіонів України¹

Регіони	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019
Дніпропетровська	1	1	1	1	1	1	1
Донецька	1	1	1	1	1	2	2
Запорізька	1	1	1	2	2	2	2
Кіровоградська	1	1	2	1	1	1	1
Луганська	1	1	1	1	2	1	1
Полтавська	1	1	1	2	2	2	1
Сумська	1	1	1	1	1	1	1
Харківська	2,5	2,5	2,5	1	1	1	1

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Показники, що відповідають наступним фазам постіндустріальної модернізації:

1 – підготовча фаза; 2 – початкова фаза; 3 – фаза розвитку; 4 – фаза розквіту.

Серед інших економічних районів Донецький є аутсайдером у просуванні стадії постіндустріальної модернізації (табл. 11). Причини такого незavidного становища було наведено раніше. Підтвердженням правильності зроблених висновків є аналогічні показники фаз постіндустріальної модернізації Придніпровського економічного району, який нехай меншою мірою, ніж Донецький, характеризується односторонньою сировинною індустріалізацією.

Таблиця 11

Оцінка фаз постіндустріальної модернізації економічних районів України

Економічні райони України	Фазова оцінка постіндустріальної модернізації						
	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019
Донецький	1 ¹	1	1	1	1	1	1,5
Придніпровський	1	1	1	1,5	1,5	1,5	1,5
Слобожанський	1,5	1	2	1	1,5	1,5	1,5

¹ Показники, що відповідають наступним фазам постіндустріальної модернізації: 1 – підготовча фаза; 2 – початкова фаза; 3 – фаза розвитку; 4 – фаза розквіту.

Незважаючи на те, що індустріальна модернізація в областях, що розглядаються, майже завершена, постіндустріальна знаходиться в підготовчій та початковій фазах.

Оцінка неоіндустріальної модернізації регіонів України на засадах сталого розвитку

З трьох груп параметрів індексу неоіндустріальної модернізації зазначених областей найбільше значення має соціальний індекс (табл. 12). Індекс індикаторів знань за період дослідження у Донецькій та Луганській областях знизився. Зниження цього показника в Донецькому економічному районі підтверджує, що процеси завершення індустріальної модернізації не лише не допомагають розвитку постіндустріальної, а й починають активно її гальмувати. Наприклад, Харківська та Дніпропетровська області завдяки диверсифікації економічної діяльності та орієнтації на наукомісткі галузі демонструє протилежні тенденції Донецької області: за період дослідження індекс індикаторів знань зріс.

Таблиця 12

Індекси груп індикаторів інтегрованої модернізації¹

Регіони	Економіко-екологічних індикатори								Соціальні індикатори						
	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ²	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019
Дніпропетровська	41	48	57	40	40	39	41	41	95	95	96	100	100	100	100
Донецька	39	45	57	37	36	33	36	37	95	95	96	100	100	100	100
Запорізька	41	47	57	33	32	32	34	34	95	95	96	100	100	100	100
Кіровоградська	48	53	59	47	46	48	49	49	87	87	88	99	99	100	100
Луганська	37	42	53	43	41	46	48	48	95	95	96	100	100	100	100
Полтавська	39	44	37	39	37	39	41	41	87	87	88	100	100	100	100
Сумська	41	47	58	44	44	45	46	46	89	90	91	100	100	100	100
Харківська	54	61	66	48	46	47	50	50	96	96	97	100	100	100	100

Закінчення табл. 12

Регіони	Індикатори знань										
	2005	2008	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ³	
Дніпропетровська	41	48	39	38	38	74	70	72	70	70	
Донецька	39	45	33	31	28	35	33	34	33	34	
Запорізька	41	47	41	39	41	59	60	58	56	56	
Кіровоградська	48	53	20	20	20	36	38	35	39	39	
Луганська	37	42	30	32	32	27	23	22	23	24	
Полтавська	39	44	31	31	30	41	43	43	43	43	
Сумська	41	47	36	35	32	43	38	41	40	40	
Харківська	54	61	59	57	64	99	96	89	88	88	

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Експертна оцінка.

³ Експертна оцінка.

Характер змін індексів груп індикаторів неоперіальної модернізації формує відповідні тенденції у зазначених областях. Серед інших економічних районів Слобожанський економічний район відрізняється найвищими темпами зростання інтегрального індексу економічно-екологічних індикаторів та найвищими темпами зростання індексу індикаторів знань (2 одиниці).

Індекс неоперіальної модернізації Дніпропетровської та Харківської областей на відміну від індексу Донецької та Луганської областей демонструє позитивну динаміку зростання (табл. 13).

Індекс неоперіальної модернізації Дніпропетровської та Харківської областей на відміну від індексу Донецької та Луганської областей демонструє позитивну динаміку зростання (табл. 13).

Таблиця 13

Індекс неоперіальної модернізації регіонів України¹

Регіони	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ²
Дніпропетровська	58	60	64	71	70	70	70	70
Донецька	56	57	60	57	56	56	57	57
Запорізька	59	60	64	64	64	64	64	64
Кіровоградська	52	53	56	61	61	61	63	63
Луганська	54	56	54	57	55	56	57	57
Полтавська	52	54	52	60	60	61	61	61
Сумська	55	57	61	62	61	62	62	62
Харківська	70	72	76	82	81	79	79	79

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Експертна оцінка.

Загалом в Україні та в усіх її економічних районах спостерігається позитивна динаміка індексу неоперіальної модернізації у 2005-2019 рр. (табл. 14). Найбільший прогрес демонструють Слобожанський економічний район – 10 пунктів, Придніпровський економічний район – по 7 пунктів.

Ситуація, що склалася, характеризує досить збалансований координований розвиток індустриальної та постіндустриальної модернізації, що дозволяє отримувати високий синергетичний ефект, що виявляється в випереджальному зростанні індексу неоперіальної модернізації щодо відпо-

відних індексів окремих її складових. Поки що це можливо за рахунок стійкості процесів завершення індустріальної модернізації в економічних районах України. Надалі вузька спеціалізація старопромис-

лових регіонів гальмуватиме завершення індустріальної та зумовить посилену стагнацію постіндустріальної модернізації, що частково вже відбувається на прикладі Донецького економічного району.

Таблиця 14

Індекс неоіндустріальної модернізації економічних районів України¹

Економічні райони	2005	2008	2010	2014	2016	2018	2019	2019 ²
Донецький	55	57	60	57	56	56	57	57
Придніпровський	58	60	63	65	65	65	65	65
Слобожанський	58	61	65	68	67	67	68	68

¹ З 2014 р. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Експертна оцінка.

Сталий розвиток старопромислових регіонів: інституціональний супровід

Забезпечення постіндустріальної та неоіндустріальної модернізації економіки на засадах сталого розвитку в умовах недостатньої дієвості та ефективності традиційного інструментарію державної політики потребує формування інститутів регіонального розвитку (ІРР) [19-23]. Вони, як відомо, утворюються в точці перетину інтересів різних економічних суб'єктів, адже їх синергія має певні переваги для більш продуктивного використання наявних ресурсів (фінансових, інвестиційних, кадрових, інтелектуальних тощо).

На початку своєї історії інститути регіонального розвитку створювались переважно для реагування на нагальні проблеми територіального розвитку і формування нового інституційного середовища для їх вирішення, то, починаючи з 1980-х років, вони стали головним каталізатором місцевого економічного розвитку. Серед завдань сучасних ІРР чільне місце посідають популяризація території, підвищення ефективності використання місцевої ресурсної бази та зміцнення конкурентоспроможності території, просування інтересів місцевого бізнесу на національному і глобальному рівнях.

Сьогодні у світі функціонує багато різноманітних за формами та спрямуванням діяльності ІРР, які роблять значний внесок у місцевий економічний розвиток відповідних територій. До основних напрямів функціонування інститутів розвитку відносяться сфери, які є ключовими з точки зору реалізації державної соціально-економічної політики: розвиток економічної та соціальної інфраструктури; розвиток інноваційної сфери; сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності; підтримка малого і середнього бізнесу; усунення регіональних дисбалансів у розвитку (підтримка проєктів у сфері транспортної інфраструктури, житлово-комунального господарства, енергозбереження).

На основі аналізу наявної міжнародної практики виділено три групи інститутів розвитку за напрямками діяльності на фінансово-кредитні, інформаційно-аналітичні та організаційно-технічні.

Основними функціями **інститутів фінансово-кредитного напрямку** є фінансова підтримка, а

саме: надання кредитів (позик), надання гарантій за кредитами, допомога у випуску цінних паперів, венчурне фінансування, допомога в пошуку фінансових ресурсів, допомога в пошуку забезпечення за кредитами. Цей **блок** формують інвестиційні фонди й компанії, кредитні спілки, страхові компанії, фонди громадських об'єднань тощо.

Інститути інформаційно-аналітичного напрямку виконують функції *інформаційно-комунікаційної та аналітичної підтримки*. До *інформаційно-комунікаційної підтримки* входить збір та поширення інформації про діяльність компаній; проведення різноманітних бізнес-форумів та конференцій; публікація та поширення дайджестів і друкованих видань, розміщення в мережі Інтернет інформаційних матеріалів; пошук партнерів. До *аналітичної підтримки* належить аналіз та відстеження умов для підприємницької діяльності; аналітичні огляди ринків та галузей; маркетингові дослідження; аналіз інвестиційної привабливості галузей; оцінка вартості активів. До них входять інформаційні, консультативні, юридичні фірми, бізнес-центри і бізнес-інкубатори, аудиторські організації.

Інститути організаційно-технічного напрямку виконують функції *захист прав і представництва інтересів* (моніторинг законодавства та його оцінка на предмет впливу на умови ведення бізнесу; оцінка впливу регуляторних бар'єрів на бізнес; лобіювання інтересів бізнесу у відносинах з органами влади); *юридична підтримка* (юридичні послуги та консультації щодо відкриття і ведення бізнесу; супровід при реєстрації і створенні представництва компанії, спільних підприємств, реорганізації та ліквідації юридичних осіб; судовий та несудовий захист і представництво; юридична допомога в отриманні дозволів і ліцензій; складання проєктів договорів, офіційних листів, повідомлень, запитів та інших необхідних документів; юридична експертиза документів правового характеру (зокрема договорів, контрактів, корпоративних документів); *ресурсна підтримка* (надання офісних приміщень та обладнання; надання земельних ділянок; забезпечення доступу до сучасних технологій; надання доступу до інновацій та об'єктів інтелектуальної власності). До **цих інститутів** належать асоціації, торгово-про-

мислові палати, лізингові центри, технологічні парки, індустріальні парки тощо.

Найбільший розвиток отримали інститути регіонального розвитку інформаційно-аналітичного напрямку у всіх регіонах (рис. 2).

Лідером за наявністю всіх інститутів розвитку є м. Київ, Донецька, Харківська, Полтавська та Вінницька області (табл. 15).

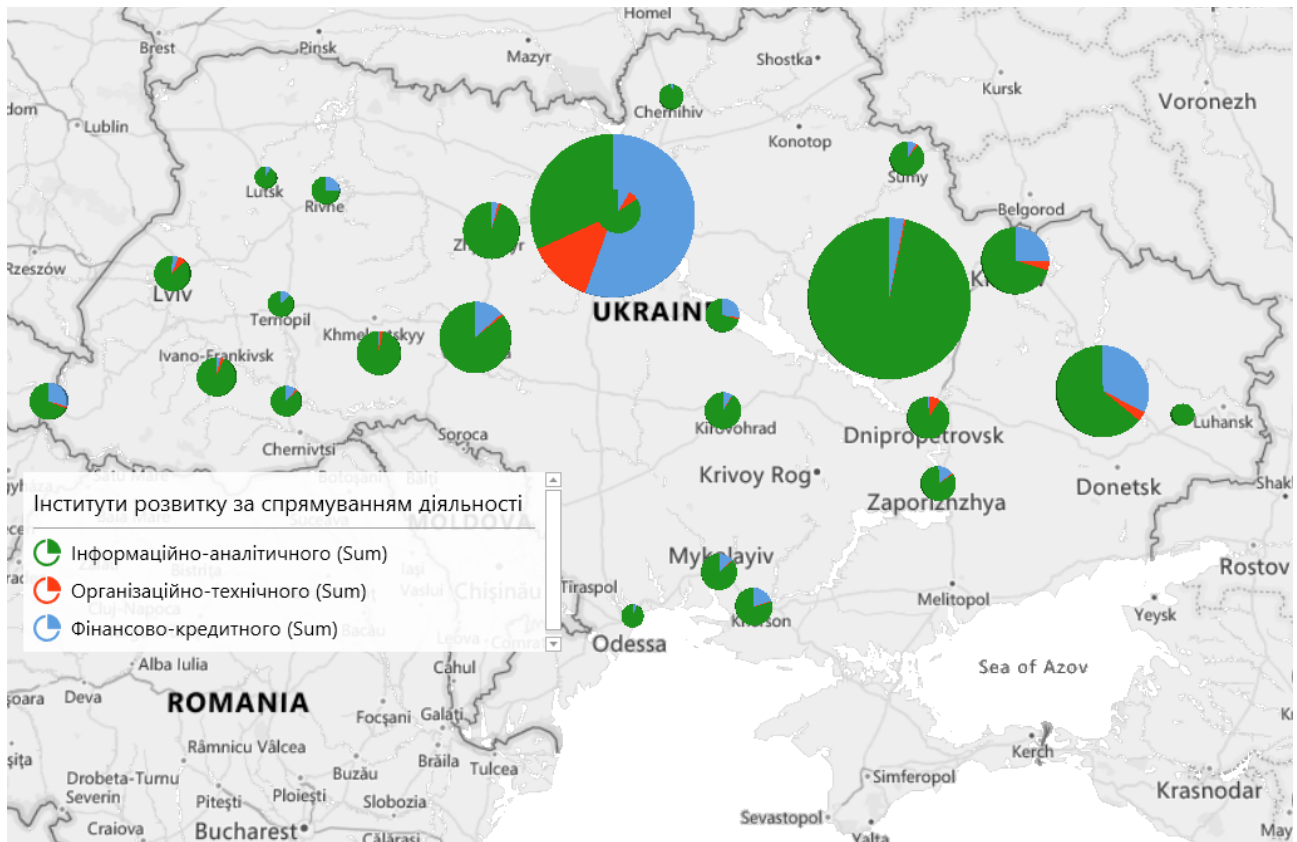

Рис. 2. Інститути регіонального розвитку за напрямом діяльності

Складено за даними джерела [24].

Таблиця 15

Розподіл інститутів регіонального розвитку за областями України

Область	Фінансово-кредитного спрямування	Інформаційно-аналітичного спрямування	Організаційно-технічного спрямування
Донецька область	359	707	39
Харківська область	152	418	27
Полтавська область	110	3370	11
Запорізька область	23	130	2
Кіровоградська область	15	160	1
Сумська область	14	138	3
Дніпропетровська область	2	208	20
Луганська область	0	64	0

Складено за даними джерела [24].

За результатами проведеного дослідження слід зазначити, що одним із ключових недоліків є фактично відсутність чіткого закріплення функцій різних інститутів регіонального розвитку, про що свідчить дублювання (табл. 16).

На практиці не існує повноцінної взаємодії між інститутами регіонального розвитку або ж вона не носить системного характеру. Адже, інститути ре-

гіонального розвитку, що діють у межах регіону, незалежно від правового статусу, мети та джерел фінансування, повинні створювати згладжену систему інститутів сприяння регіональному розвитку. При створенні інститутів регіонального розвитку слід більш точно обґрунтувати необхідність організаційних модифікацій та змін в регіональній системі управління. Наприклад, критерієм прийняття рішень

щодо створення або реорганізації інститутів може бути оцінка викривлень інформаційних потоків.

Інституційна структура є неоднорідною, регіони різні за якістю трудових і природних ресурсів, їх складу, виробничо-технологічних можливостей.

Це фактично зумовлює спеціалізацію регіональної економіки, тому для них необхідно використовувати диференційовані заходи підтримки з боку інститутів розвитку.

Таблиця 16

Функції інститутів регіонального розвитку

		Функції										
		Навчальні програми та тренінги	Інформаційна та комунікаційна підтримка	Консультаційна та юридична підтримка	Захист прав і представництво інтересів	Аналітична й експертна підтримка	Підтримка новстворених підприємств	Фінансова (зокрема поворогана) підтримка	Фінансова підтримка	Управління реалізацією окремих проєктів	Підтримка та розвиток місцевого бізнесу	Популяризація/брендинг території
Тип діяльності	Бізнес-центри (центри послуг для бізнесу)	+	+	+	+	+						
	Бізнес-інкубатори (центри підтримки нового бізнесу)	+	+	+		+				+	+	
	Інформаційно-аналітичний центр	+	+	+	+	+				+		
	Організація роботодавців	+	+		+							
	Фонди розвитку підприємництва		+						+	+		
	Фонд розвитку (підтримки) підприємництва	+	+	+	+				+			
	Агенція територіального розвитку	+	+	+					+	+	+	+
	Агенція регіонального розвитку		+		+	+						

Складено за даними джерела: Каталог інституцій. Програма USAID "Лідерство в економічному врядуванні" (USAID ЛЕВ). URL: <http://www.lev.org.ua/ua/institutions.html?region=0&type=0&direction=0>.

Території з високим рівнем соціально-економічного розвитку мають достатні передумови та можливості для самостійного розвитку в довгостроковій перспективі, тому їм необхідна переважно непряма підтримка з боку регіональних і місцевих інститутів, яка полягає в організаційному забезпеченні інвестиційної діяльності бізнесу (організація діяльності муніципальних бізнес-інкубаторів, проведення виставок, ярмарків тощо) та створення майданчиків, які обладнанні відповідною інфраструктурою для розвитку господарської діяльності.

Території з низьким рівнем соціально-економічного розвитку не мають можливостей для самостійного вирішення наявних соціально-економічних проблем, що обумовлює необхідність їх прямої підтримки з боку інститутів розвитку. В першу чергу, це забезпечення вільного доступу до фінансування для реалізації пріоритетних інвестиційних проєктів (субсидії, бюджетні гарантії, податкові пільги, експертиза проєктів розвитку і бюджетів, субсидії на підготовку кадрів, тощо).

Для вирішення цього завдання необхідно визначити інститути та інструменти для реалізації най-

більш ефективних пріоритетів просторового (територіального) розвитку регіональних систем, у тому числі, шляхом формування системи інститутів сприяння регіональному розвитку на засадах смарт-спеціалізації.

Висновки. Логіка отриманих результатів свідчить, що старопромисловим регіонам як великим промисловим регіонам важливо не концентруватися на одній стадії модернізації, наприклад, прагнути, аби що не сталося, завершити постіндустріальну і лише потім приступити до посиленої реалізації неіндустріальної модернізації. Такий підхід лише може закріпити відставання і приведе до того, що в областях не тільки не почнеться неіндустріальна модернізація, а й не зможе завершитися постіндустріальна. Зростаюча потреба у прискореній реалізації неіндустріальної модернізації зобов'язує одночасно рухатися шляхом координації у двох напрямках: завершувати постіндустріальну, розвиваючи неіндустріальну модернізацію, тобто йти шляхом інтегрованої модернізації. Дана рекомендація виходить з того, що постіндустріальна модернізація закладає економічні та соціальні основи неіндустрі-

альної, яка є її продовженням, розвиваючи розпочате, але на іншій більш якісно-інноваційній основі. Тому доцільно проводити скоординований розвиток одночасно і постіндустріальної та неоіндустріальної модернізації старопромислових регіонів.

Для втілення в життя описаних перспектив модернізації має стати для зазначених областей регіональною стратегією, що об'єднує. Якість формування регіональної стратегії визначить успішність реалізації модернізаційних завдань та забезпечить необхідну консолідацію всіх ресурсів регіону для їх вирішення. Стратегічне бачення модернізації цих областей має на увазі не ослаблення, а навпаки, посилення державних регіональних важелів регулювання. Проактивна регіональна політика реалізації завдань стратегії модернізації стане основою підвищення конкурентоспроможності регіонів та забезпечення гідного рівня життя населення.

Для старопромислових регіонів сьогодні є потреба створити території пріоритетного розвитку. Статусу територій пріоритетного розвитку заслуговують, в першу чергу, Донецька та Луганська області, які ще недавно були серед економічних лідерів, особливо Донецька, зі значним впливом на загальний стан економіки держави, перетворені за часи конфлікту на Сході у території зі суцільно зруйнованою економікою та умовами, небезпечними або неможливими для проживання. Тому сьогодні вони залишаються внизу рейтингових оцінок серед регіонів країни за рівнем соціально-економічного розвитку. Пропонується для створення території пріоритетного розвитку вибрати по одному типовому проєкту з переважанням промислового, аграрного сектору економіки, або транспортних чи ін-

ших послуг, всього 4-5 проєктів. Загальним для всіх проєктів повинно бути досягнення сталого розвитку територій шляхом забезпечення притаманній кожній з них смарт-спеціалізації розвитку та системних інноваційних перетворень у всіх галузях економіки.

Для ефективного функціонування територій пріоритетного розвитку потрібно в першу чергу і поряд з іншими заходами забезпечення стимулюючих режимів, зокрема запровадження режиму міжнародно-публічно-приватного партнерства – режим регуляторного стимулювання, що заохочує залучення інвестицій, поєднуючи систему стимулів і пільг, обов'язкових умов й обмежень для дотримання балансу інтересів міжнародних донорів, держави і бізнесу. Режим міжнародно-публічно-приватного партнерства це особливий порядок правового регулювання відносин міжнародних інституцій, держави та бізнесу, який встановлюється відповідно до українських та зарубіжних інвесторів на конкретній території. Відмінною особливістю є його стимулююча спрямованість, який проявляється через гарантії, пільги та різні форми державної підтримки.

Для створення територій пріоритетного розвитку та формування інноваційної екосистеми на Донбасі зокрема, можливо:

пропозиції щодо концептуального бачення перспектив формування промислового кластеру «Слов'янськ-Костянтинівка-Лиман» для досягнення сталого розвитку Донецької області та імплементації підходу смарт-спеціалізації;

пропозиції щодо створення режиму міжнародно-публічно-приватного партнерства для ефективного функціонування територій пріоритетного розвитку.

Література

1. Омаров Ш. А. Огли. Оцінка сталого розвитку регіонів України. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 139-150.
2. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf.
3. Ляшенко В. І., Котов Є. В. Україна XXI: неоіндустріальна держава або "крах проєкту"? : моногр. Полтава : Полтавський ун-т економіки і торгівлі, 2015. 196 с.
4. Павлов К. В., Ляшенко В. І., Котов Є. В. Процессы и формы модернизации экономики на постсоветском пространстве. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2015. № 6 (291). С. 14–26.
5. Павлов К. В., Ляшенко В. І., Котов Є. В. Анализ процессов модернизации Украины и ее экономических районов. *Бухгалтерский учет и анализ*. 2014. № 3 (207). С. 23–31; № 5 (209). С. 7–15.
6. Ляшенко В. І., Котов Є. В. Методические подходы к оценке процессов модернизации промышленно развитых территорий Украины. *Економіка України*. 2015. № 10. С. 32-44.
7. Котов Є. В., Ляшенко В. І. Оценка процессов модернизации Украины и ее экономических районов. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 1. С. 55–69.
8. Котов Є. В., Ляшенко В. І. Оцінка соціально-економічного потенціалу модернізації промислового регіону. Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку держави, регіону, галузі та підприємства : моногр. / [за ред. А. М. Штангрета]. Львів : Укр. акад. друкарства, 2013. С. 83–104.
9. Обзорный доклад о модернизации в мире и Китае (2001–2010): [пер. с англ.] / [под ред. Н.И. Лапина]. Москва : Весь Мир, 2011. 256 с.
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Головне управління статистики у Донецькій області. URL: <https://www.donetskstat.gov.ua>.
12. Головне управління статистики у Луганській області. URL: <http://lg.ukrstat.gov.ua>.
13. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. URL: <http://www.dneprstat.gov.ua>.
14. Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
15. Головне управління статистики у Кіровоградській області. URL: <https://www.kr.ukrstat.gov.ua>.
16. Головне управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua>.
17. Головне управління статистики у Полтавській області. URL: <http://www.pl.ukrstat.gov.ua>.
18. Головне управління статистики у Сумській області. URL: <http://sumy.ukrstat.gov.ua>.

19. Ляшенко В. І., Солдак М. О. Модернізація промисловості регіонів в контексті територіальної та функціональної децентралізації. *Вісник економічної науки України*. 2018. № 2 (35). С. 120-129.
20. Lashenko, V. I., and Soldak, M. O. The Nature of Regional Development Institutions and Their Role in Innovation-Driven Modernization of Economy. *Sci. in nov.* 2021. V. 17, no. 2. P. 25-38. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.02.025>.
21. Ляшенко В. І., Петрова І. П. Про доцільність формування стратегічної гілки влади в умовах впливу глобалізації-регіоналізації-децентралізації. *Сучасні методи забезпечення економічної безпеки країн за умов фінансової нестабільності: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 11 квітня 2020 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2020. С. 10-16.
22. Ляшенко В. І., Петрова І. П. Стратегування в системі державного управління: виклики сьогодення та науково-експертні платформи. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 86-96. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).86-96](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).86-96).
23. Інноваційне Придніпров'я: гра на випередження: монографія / О. І. Амоша, Ю. С. Залознова, С. В. Іванов, В. І. Ляшенко, І. Ю. Підоричева та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенка (заг. ред.) / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, Дніпро, 2021. 286 с.
24. Інституції, що забезпечують підтримку підприємництва. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0ced3c9f-a057-4852-9072-151dd387356a&title=Institutsii-SchoZabezpechuiutPidtrimkuPidprimnitstva>.

References

1. Omarov, Sh. A. Ohly. (2014). Otsinka staloho rozvytku rehioniv Ukrainy [Assessment of sustainable development of the regions of Ukraine]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, 3, pp. 139-150 [in Ukrainian].
2. Tsili staloho rozvytku: Ukraina [Sustainable Development Goals: Ukraine]. (n.d.). *mepr.gov.ua*. Retrieved from https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦП%20України_липень%202017%20ukr.pdf [in Ukrainian].
3. Liashenko, V. I., Kotov, Ye. V. (2015). Ukraina XXI: neoindustrialna derzhava abo «krakh proektu»? [Ukraine XXI: neo-industrial state or "collapse of the project"?]. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine; Poltava University of Economics and Trade. 196 p. [in Ukrainian].
4. Pavlov, K. V., Liashenko, V. I., Kotov, Ye. V. (2015). Protsessy i formy modernizatsii ekonomiki na postsovetском prostranstve [Processes and forms of modernization of the economy in the post-Soviet space]. *Natsional'nyye interesy: priority i bezopasnost' – National interests: priorities and security*, 6 (291), pp. 14–26 [in Russian].
5. Pavlov, K. V., Liashenko, V. I., Kotov, Ye. V. (2014). Analiz protsessov modernizatsii Ukrainy i yeye ekonomicheskikh rayonov [Analysis of the processes of modernization of Ukraine and its economic regions]. *Bukhgalterskiy uchet i analiz – Accounting and analysis*, 3 (207), pp. 23–31; 5 (209), pp. 7–15 [in Russian].
6. Liashenko, V. I., Kotov, Ye. V. (2015). Metodicheskiye podkhody k otsenke protsessov modernizatsii promyshlenno razvitykh territoriy Ukrainy [Methodological approaches to assessing the processes of modernization of industrially developed territories of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 10, pp. 32-44 [in Russian].
7. Kotov, Ye. V., Liashenko, V. I. (2013). Otsenka protsessov modernizatsii Ukrainy i yeye ekonomicheskikh rayonov [Assessment of the processes of modernization of Ukraine and its economic regions]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1, pp. 55–69 [in Russian].
8. Kotov, Ye. V., Liashenko, V. I. (2013). Otsinka sotsialno-ekonomichnoho potentsialu modernizatsii promyslovoho rehionu [Assessment of socio-economic potential of modernization of the industrial region]. *Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy, rehionu, haluzi ta pidpriemstva [Actual problems of socio-economic development of the state, region, industry and enterprise]*. (pp. 83-104). Lviv, Ukrainian Academy of Printing [in Ukrainian].
9. Lapin, N. I. (Ed.). (2011). Obzorny doklad o modernizatsii v mire i Kitaye (2001–2010) [Overview report on modernization in the world and China (2001-2010)]. Trans. from English Moscow, Ves' Mir [in Russian].
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
11. Holovne upravlinnia statystyky u Donetskii oblasti [Main Department of Statistics in Donetsk Region]. (n.d.). *donetskstat.gov.ua*. Retrieved from <https://www.donetskstat.gov.ua> [in Ukrainian].
12. Holovne upravlinnia statystyky u Luhanskii oblasti [Main Department of Statistics in Luhansk Region]. (n.d.). *lg.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://lg.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
13. Holovne upravlinnia statystyky u Dnipropetrovskiyi oblasti [Main Department of Statistics in Dnipropetrovsk Region]. (n.d.). *dnepstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.dnepstat.gov.ua> [in Ukrainian].
14. Holovne upravlinnia statystyky u Zaporizkii oblasti [Main Department of Statistics in the Zaporizhia Region]. (n.d.). *zp.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.zp.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
15. Holovne upravlinnia statystyky u Kirovohradskii oblasti [Main Department of Statistics in Kirovohrad Region]. (n.d.). *kr.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kr.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
16. Holovne upravlinnia statystyky u Kharkivskii oblasti [Main Department of Statistics in Kharkiv Region]. (n.d.). *kh.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://kh.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
17. Holovne upravlinnia statystyky u Poltavskii oblasti [Main Department of Statistics in Poltava Region]. (n.d.). *pl.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.pl.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
18. Holovne upravlinnia statystyky u Sumskii oblasti [Main Department of Statistics in Sumy Region]. (n.d.). *sumy.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://sumy.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
19. Liashenko, V. I., Soldak, M. O. (2018). Modernizatsiia promyslovosti rehioniv v konteksti terytorialnoi ta funktsionalnoi detsentralizatsii [Modernization of regional industry in the context of territorial and functional decentralization]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (35), pp. 120-129 [in Ukrainian].
20. Lashenko, V. I., and Soldak, M. O. (2021). The Nature of Regional Development Institutions and Their Role in Innovation-Driven Modernization of Economy. *Sci. in nov.*, Vol. 17, no. 2, pp. 25-38. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.02.025>.

21. Liashenko, V. I., Petrova, I. P. Pro dotsilnist formuvannya stratehichnoi hilky vlady v umovakh vplyvu hlobalizatsii-rehionalizatsii-detsentralizatsii [About expediency of formation of a strategic branch of the power in the conditions of influence of globalization-regionalization-decentralization.]. *Suchasni metody zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky krain za umov finansovoi nestabilnosti – Modern methods of ensuring the economic security of countries in conditions of financial instability*: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference. (pp. 10-16). Kyiv. NGO "Kyiv Economic Research Center" [in Ukrainian].

22. Liashenko, V. I., Petrova, I. P. (2020). Stratehuvannya v systemi derzhavnoho upravlinnia: vyklyky sohodennia ta naukovy-ekspertni platformy [Strategies in the System of Public Administration: Current Challenges and Scientific and Expert Platforms]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (38), pp. 86-96. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).86-96](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).86-96) [in Ukrainian].

23. Amosha, O. I., Zaloznova, Yu. S., Ivanov, S. V., Liashenko, V. I., Pidorycheva I. Yu. et al. (2021). Innovatsiine Prydniprov'ia: hra na vyperedzhennia [Innovative Prydniprov'ia: a game ahead]. Kyiv, Dnipro. 286 p. [in Ukrainian].

24. Instytutsii, shocho zabezpechuiut pidtryмку pidpriemnytstva [Institutions providing business support]. Ministry of Economy of Ukraine. *me.gov.ua*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0ced3c9f-a057-4852-9072-151dd387356a&title=Instytutsii-SchoZabezpechuiutPidtrimkuPidprimnytstva> [in Ukrainian].

Ляшенко В. І., Петрова І. П. Стратегічні шляхи модернізації старопромислових регіонів України з позицій сталого розвитку

У статті визначено стан сталого розвитку старопромислових регіонів України (Слобожанський, Придніпровський, Донецький економічні райони) з використанням методики визначення критеріїв та кількісної оцінки процесів та стадій їх індустріальної, постіндустріальної та неоіндустріальної модернізації. У процесі дослідження застосовано методичний інструментарій оцінки рівня та умов індустріальної, постіндустріальної та неоіндустріальної модернізації економіки на основі врахування кількісних параметрів екологічної, економічної та соціальної складових сталого розвитку.

Результати оцінювання стадій модернізації регіонів України у 2005–2019 рр. підтвердили індустріальну розвинутість Донецького (Донецька та Луганська області) та Придніпровського (Дніпропетровська, Запорізька та Кіровоградська області) економічних районів. За результатами оцінювання постіндустріальної модернізації, найвищий індекс мав Слобожанський економічний район (Полтавська, Сумська та Харківська області). Даний район – безперечний лідер за індикаторами, які відображають інновації у знаннях і переданні знань (різниця становить десятки пунктів порівняно з відповідними індексами інших районів). Оцінювання стадії неоіндустріальної модернізації засвідчило існування негативної тенденції, яка склалась у всіх економічних районах, – стійке зменшення фінансування інновацій у знаннях. Унаслідок цього загальний індекс груп індикаторів знань не показував ознак зростання, а в деяких районах навіть зменшився. Оптимістичним винятком був Слобожанський економічний район.

Розроблення та впровадження методики оцінювання процесів модернізації дозволить підвищити ефективність прийняття управлінських рішень державним органам влади, покращити якість стратегій і цільових комплексних програм з питань соціально-економічного розвитку. Для забезпечення постіндустріальної та неоіндустріальної модернізації економіки на засадах сталого розвитку в умовах недостатньої дієвості та ефективності традиційного інструментарію державної політики потребує формування інститутів регіонального розвитку. Проаналізовано сучасний стан наявності інститутів регіонального розвитку за напрямками діяльності. Визначено, що інституційна структура є неоднорідною, регіони різні за якістю трудових і природних ресурсів, що фактично зумовлює спеціалізацію регіональної економіки, тому для них необхідно використовувати диференційовані заходи підтримки з боку інститутів розвитку.

Ключові слова: модернізація економіки, сталий розвиток, старопромислові регіони, постіндустріальна модернізація, неоіндустріальна модернізація, інститути регіонального розвитку.

Lyashenko V., Petrova I. Strategic Ways to Modernize the Old Industrial Regions of Ukraine from the Perspective of Sustainable Development

The article defines the sustainable development of the old industrial regions of Ukraine (Slobozhanskiy, Prydniprovskiy, Donetsk Economic Area) using the methodology for determining the criteria and quantifying the processes and stages of their industrial, post-industrial and neo-industrial modernization. In the course of the study, a methodological toolkit was used to assess the level and conditions of industrial, post-industrial and neo-industrial modernization of the economy based on taking into account the quantitative parameters of the ecological, economic and social components of sustainable development.

The results of assessing the stages of modernization of the regions of Ukraine in 2005-2019. confirmed the industrial development of Donetsk (Donetsk and Lugansk regions) and Prydniprovskiy (Dnipropetrovsk, Zaporizhzhia and Kirovograd regions) Economic Area. According to the results of the assessment of post-industrial modernization, the Slobozhanskiy Economic Area (Poltava, Sumy and Kharkiv regions) received the highest index. This region is the undisputed leader in terms of indicators reflecting innovation in knowledge and knowledge transfer (the difference is tens of points in comparison with the corresponding indices of other regions). Assessment of the stage of neo-industrial modernization showed the existence of a negative trend that has developed in all economic regions - a steady decrease in funding for innovations in knowledge. As a result, the overall index of knowledge indicator groups showed no signs of growth, and even decreased in some areas. The Slobozhanskiy Economic Area became an optimistic exception.

The development and implementation of a methodology for assessing modernization processes will increase the efficiency of management decision-making by state authorities, improve the quality of strategies and targeted comprehensive programs for socio-economic development. To ensure post-industrial and neo-industrial modernization of the economy based on sustainable development in the conditions of insufficient efficiency and effectiveness of the traditional instruments of state policy, it is necessary to form institutions of regional development. Analyzed the current state of the presence of regional development institutions in the areas of activity. It was determined that the institutional structure is heterogeneous, the regions are different in the quality of labor and natural resources, which actually determines the specialization of the regional economy, therefore, for them it is necessary to use differentiated support measures from the development institutions.

Keywords: modernization of the economy, sustainable development, old industrial regions, post-industrial modernization, neo-industrial modernization, institutions of regional development.

Ляшенко В. И., Петрова И. П. Стратегические пути модернизации старопромышленных регионов Украины с позиций устойчивого развития

В статье определено устойчивое развитие старопромышленных регионов Украины (Слобожанский, Приднепровский, Донецкий экономические районы) с использованием методики определения критериев и количественной оценки процессов и стадий их индустриальной, постиндустриальной и неоиндустриальной модернизации. В процессе исследования использован методический инструментарий оценки уровня и условий индустриальной, постиндустриальной и неоиндустриальной модернизации экономики на основе учета количественных параметров экологической, экономической и социальной составляющих устойчивого развития.

Результаты оценки стадий модернизации регионов Украины в 2005-2019 гг. подтвердили индустриальную развитость Донецкого (Донецкая и Луганская области) и Приднепровского (Днепропетровская, Запорожская и Кировоградская области) экономических районов. По результатам оценки постиндустриальной модернизации, самый высокий индекс получил Слобожанский экономический район (Полтавская, Сумская и Харьковская области). Данный район – бесспорный лидер по индикаторам, отражающим инновации в знаниях и передаче знаний (разница составляет десятки пунктов по сравнению с соответствующими индексами других районов). Оценка стадии неоиндустриальной модернизации показала существование отрицательной тенденции, сложившейся во всех экономических районах, – устойчивое уменьшение финансирования инноваций в знаниях. В результате общий индекс групп индикаторов знаний не показывал признаков роста, а в некоторых районах даже уменьшился. Оптимистическим исключением стал Слобожанский экономический район.

Разработка и внедрение методики оценки процессов модернизации позволит повысить эффективность принятия управленческих решений государственным органам власти, улучшить качество стратегий и целевых комплексных программ по социально-экономическому развитию. Для обеспечения постиндустриальной и неоиндустриальной модернизации экономики на основе устойчивого развития в условиях недостаточной действенности и эффективности традиционного инструментария государственной политики необходимо формирование институтов регионального развития. Проанализировано современное состояние наличия институтов регионального развития по направлениям деятельности. Определено, что институциональная структура неоднородна, регионы различны по качеству трудовых и природных ресурсов, что фактически обуславливает специализацию региональной экономики, поэтому для них необходимо использовать дифференцированные меры поддержки со стороны институтов развития.

Ключевые слова: модернизация экономики, устойчивое развитие, старопромышленные регионы, постиндустриальная модернизация, неоиндустриальная модернизация, институты регионального развития.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2021

Прийнято до друку 24.09.2021